

TEKNIIKAN SANASTOKESKUS ■ CENTRALEN FÖR TEKNISK TERMINOLOGI

TERMINFO

Seitsemästoista vuosikerta • numero 3 • 1997

Terminfon linja

EU-nimistöä neljällä
kielellä

Puoli vuosisataa
tekniikan ja kaupan
sanakirjoja

Onko informaatio-
teknologia tieto-
tekniikkaa?

TERMINFO

17. vuosikerta • numero 3 • 1997

Julkaisija: Tekniikan Sanastokeskus ry

Kustantaja: Oy EDITA Ab

Päätoimittaja: Olli Nykänen

Toimitusneuvosto: Jukka Ihanus,

Kari Kaartama, Pertti Laine,

Olli Nykänen, Mikael Reuter,

Seija Suonuuti, Krista Varantola,

Martti Virtanen, Pekka Ylä-Anttila

Painopaikka: Oy EDITA Ab, Helsinki 1997

Tilaukset ja osoitteenmuutokset

Oy EDITA Ab, Lehtitilaukset,

PL 800 (Hakuninmaantie 2), 00043 EDITA

tilaukset: puh. 9800-2599 (puhelu ilmainen)

osoitteenmuutokset: puh. (09) 566 0404

telekopio (09) 566 0380

Tilausehto

Kestotilauksena tilattu lehti tulee tilaajalle vuodesta toiseen ilman eri uudistusta, kunnes tilaaja joko muuttaa tilauksen määräaikaiseksi tai lopettaa sen. Tilauksen hinta on vuoden alussa voimassa oleva hinta, joka on painettu lehteen. Tilauksen voi keskeyttää ennen tilauskauden loppua joko puhelimitse tai kirjeellä. Peruutus on tehtävä vähintään kaksi viikkoa ennen tilausjakson alkamista. Mikäli peruutus ei saavu määräaikaan mennessä, laskutetaan tilaajan saamat lehdet irtonumerohintaan sekä peruutuksen aiheuttamat kulut 30 mk.

Tilaushinnat Suomessa

Kestotilaus 175 mk (12 kk)

Vuositilaus 190 mk (12 kk)

Irtonumero 35 mk

Ilmestyy 4 kertaa vuodessa.

Irtonumeromyynti

EDITA-kirjakaupat Helsingissä:

Annankatu 44 ja Eteläesplanadi 4.

Muut EDITA-myyntipisteet:

Akateeminen Kirjakauppa (Lappeenranta,

Oulu, Tampere ja Vaasa),

Suomalainen Kirjakauppa (Joensuu, Jyväskylä,

Kuopio, Mikkeli ja Rovaniemi),

Turun Kansallinen Kirjakauppa.

Tilajarekisterin tietoja voidaan käyttää suoramarkkinoinnissa.

ISSN 0358-7517

Sisällysluettelo

Terminfon linja 3
OLLI NYKÄNEN

EU-nimistöä neljällä kielellä 5
KATI HUHTALA

Puoli vuosisataa tekniikan ja kaupan sanakirjoja 10
JYRKI K. TALVITIE, AHTI HYTÖNEN

Onko informaatioteknologia tietotekniikkaa? 15
OLLI NYKÄNEN

Nordterm 7: Terminologi og kvalitet 17

NTRF — pohjoismainen termi-tietuemalli 19
OLLI NYKÄNEN

Stakesilta sosiaali- ja terveydenhuollon sanastoja 21
HANNA KALPA, SIRPA KUUSISTO-NIEMI

TSK:n www-sivustoa uusittu ... 24

Summaries 25

Lukijapalaute pyydetään lähettämään Tekniikan Sanastokeskukseen (osoite takakannessa) tai sähköpostitse osoitteeseen terminfo@tsk.fi.

Terminfo Internetissä: <http://www.tsk.fi/ti>

Terminfon linja

OLLI NYKÄNEN

Terminfon uusi päätoimittaja, Tekniikan Sanastokeskuksen johtaja Olli Nykänen, pohtii työnsä alkajaisiksi Terminfon vahvuuksia ja heikkouksia sekä lehden toimituksellista linjaa.

Terminfon päätoimittaja on vaihtunut: olen ottanut käsiini *Lari Kauppinen* useita vuosia ansiokkaasti hoitaman tehtävän, ja toivon teidän, hyvät lukijat, selviävän vaihdoksesta suuremmitta pettymyksittä.

Terminfon tekeminen ei suinkaan ole minulle aivan uusi kokemus, olinhan jonkin aikaa mukana lehden toimituskunnassakin, ennen kuin *Lari* otti ohjat käsiinsä. Sen lisäksi olen — etenkin Sanastokeskuksen johtajaksi tultuani (ks. Terminfo 1/94) — silloin tällöin laatinut lehteen artikkeleita ja avustanut *Laria* toimitustyöhön liittyvissä kysymyksissä. Myös yhteyshenkilöt *Oy Edita Ab:ssä* ja lehden avustajat *TSK:n* ulkopuolella ovat tällä tavoin tulleet tutuiksi.

Onko lehden tuntemus sitten uudelle päätoimittajalle etu vai rasite? Ainakin itse pidän ilman muuta hyvänä puolena sitä, ettei lehden tekemisen rutiineja tarvitse juurikaan opetella. Toivoakseni voin sen ansiosta kiinnittää enemmän huomiota lehden sisältöön. Toisaalta tuttuudessa voi piillä vaarojakin: etten vain olisi liiankin tottunut Terminfoon sellaisena kuin se on jo joitakin vuosia ollut? Liika tyytyväisyshän voisi helposti koitua kehityksen jarruksi.

Terminfo tänään

Millainen lehti Terminfo oikeastaan on, ja miten se on sellaiseksi tullut? Silmäys lehden historiaan paljastaa nopeasti ainakin sen, ettei matkan varrelle ole osunut

kovin rajuja käänteitä. Viimeisin todella merkittävä muutos oli Valtion painatuskeskuksen (nyk. *Oy Edita Ab*) ryhtyminen lehden kustantajaksi ja markkinoijaksi vuoden 1988 alussa. Samassa yhteydessä lehden ulkoasu uudistui täysin ja lehden julkaisija, *TSK*, sai aiempaa paremman mahdollisuuden keskittyä nimenomaan laadukkaan sisällön tuottamiseen.

Terminfon toimituksellinen linja on ollut lehden syntyajoista saakka melko vakaa. Lukijoille on pyritty tarjoamaan käytännönläheistä tietoa sanastotyöstä ja varsinkin sen tuloksena syntyvistä termistöistä. Jo toistakymmentä vuotta on ollut tapana julkaista Terminfossa keskimäärin yksi ns. minisanasto per lehden numero, joskus taas on ollut tarpeen tarkastella ajankohtaista termistöä vieläkin perusteellisemmin, syitä ja seurauksia pohdiskelevien artikkelien muodossa. Tällainen konkreettinen termien ja niiden taustojen esille tuonti, jonka tarkoituksena on edistää hyvän termistön syntymistä ja selkeän ammattikielen käyttöä eri aloilla, on epäilemättä ollut jo pitkään Terminfon tärkein menestystekijä.

Termien ohella Terminfo kertoo sanastotyön menetelmistä ja välineistä sekä suomalaisittain tärkeistä sanastohankkeista ja -julkaisuista. *TSK:n* toiminnasta ja palveluista kertominen kuuluu sekin asiaan, onhan Terminfo paitsi sanastotyön ammattilehti, myös Tekniikan Sanastokeskus ry:n jäsenlehti.

Eniten huomiota Terminfo kiinnittää suomenkieliseen termistöön, mutta julkaisemamme terminologinen aineisto, esimerkiksi minisanastot, sisältää useimmiten termivastineita muillakin suomalaisille tärkeillä kielillä. Lisäksi julkaisemme aika ajoin muun muassa ruotsiksi toimitettuja artikkeleita aiheesta ja kirjoittajas-

ta riippuen. Artikkelien tiivistelmät ovat kuitenkin englanniksi, jotta terminologia-alan asiantuntijat myös muualla kuin Pohjoismaissa saisivat käsityksen lehtemme annista.

Tekniikan Sanastokeskus julkaisijana takaa sen, ettei Terminfon tekeminen kaadu asiantuntemuksen puutteeseen. Suomessa ei ole toista yhteisöä, jolla olisi yhtä runsas ja monipuolinen kokemus käytännön sanastotyöstä sen eri muodoissa. TSK:n kirjasto sekä yhteydet termipankkeihin ja eri alojen asiantuntijoihin niin kotimaassa kuin ulkomaillakin muodostavat ainutkertaisen tietoperustan, josta lehteen kirjoittavan on helppo ammentaa. Kun suurin osa lehden sisällöstä tuotetaan TSK:ssa, myös palaute kollegoilta on välitöntä ja täsmällistä jo artikkelien laadintavaiheessa.

Terminfon suurin heikkous lienee sen tietynlainen riittämättömyys: lukijakunnan tarpeet ovat niin moninaiset, ettei kaikkia niistä voi mitenkään tyydyttää. Tarpeiden kirjo koskee muun muassa kieliä. Joku lukija toivoisi varmaankin lisää venäjää, toinen taas viroa tai espanjaa, kun taas monille riittää jo kotimaisten kielten esillä pitäminen. Tasapainoilu kielten ja termien lukumäärän välillä joutaa sitten usein kompromisseihin.

Sama koskee aiheiden valintaa. On peräti mahdotonta vastata tasavertaisesti — ja samalla kaikin puolin riittävästi — kaikkien eri toimialojen terminologisiin tarpeisiin, ovathan lehden voimavarat sentään kovin rajalliset.

Terminfo Internetissä

Jo pari vuotta sitten, kun pohdimme kustantajan kanssa Terminfon tulevaisuutta, nousi esiin ajatus lehden julkaisemisesta Internetissä. Siihen suuntaan on muukin maailma muuttunut, mutta vielä ei ole tullut aika luopua perinteisestä painetusta lehdestä, liekö koskaan.

Terminfo hyödyntää toki Internetiä jo nyt: TSK:n www-sivustolta (<http://www.tsk.fi>) löytyy Terminfon esittelysivu (suora osoite: <http://www.tsk.fi/ti>), lehden sisällysluettelot ja artikkelien englanninkieliset tiivistelmät, luettelo Terminfossa julkaistuista minisanastoista sekä joukko lehden artikkeleita myös kokonaisuudessaan. Lisäksi Terminfolla on lukijapostia varten oma sähköpostiosoite: terminfo@tsk.fi.

Terminfon voi myös tilata Internetin kautta: oikea osoite on tällöin <http://www.edita.fi/lehdet>.

Terminfo huomenna

Mikä siis muuttuu, kun päätoimittaja on vaihtunut? Suuria muutoksia en lupaa ainakaan nopeasti, pienempiä eivät lukijat välttämättä huomaakaan, ja ehkä on hyvä niin. Ei kai Terminfon kaltainen asialehti saakaan ailahdella kaikenlaisten muotioikkujen mukana! Mieluummin pidän lehden linjalla, jonka taannoiset lukijakyselytkin ovat oikeaksi osoittaneet: Terminfo jatkaa tarjoten lukijoilleen käytännönläheistä tietoa termeistä ja niiden taustoista sekä ajankohtaisista sanastotyöhön liittyvistä kysymyksistä.

Terminfo käsittelee aiheensa pitkäjänteisesti, ottaen huomioon myös aiemmin, ehkä useitakin vuosia sitten, julkaistut tiedot. Vaikka uusia käsitteitä ja termejä syntyy joskus hyvinkin nopeasti — ja Terminfo totta vie pyrkii kertomaan niistä viipymättä — ei terminologian maailmalla ole tapana mullistua joka vuosi. Niinpä Terminfot kannattaa säilyttää pitkään, kuten olen kuullut monen lukijan huolellisesti tekevänkin.

Muutosten aika tulee väijäämättä sekin joskus. Silloin ja tietysti sitä ennenkin aion osaltani huolehtia siitä, että teidän etunne, hyvät lukijat, on tärkein muutoksia ohjaava tekijä.

EU-nimistöä neljällä kielellä

KATI HUHTALA

Euroopan unionin toimielinten nimiä on viime vuosina esitelty monissakin julkaisuissa (ks. esim. Terminfo 1/92 ja Språkbruk 1/94) ja useilla kielillä, mutta harvemmin venäjäksi. Kääntäjäopiskelija Kati Huhtala, joka oli keuhalla 1997 Tampereen yliopiston palkkaamana harjoittelijana Tekniikan Sanastokeskuksessa, halusi korjata tämän puutteen ja laati oheisen nelikielisen minisanaston.

Opiskelen venäjän kääntämistä ja tulkkausta Tampereen yliopiston käännöstieteen laitoksella. Viime opintovuoden aikana osallistuin suomi–venäjä–käännösseminaariin, jonka aikana seminaariryhmässämme käännettiin venäjäksi tekstejä, joista osassa oli viittauksia eri EU-eliimiin. Yliopistomme kirjastosta ei kuitenkaan tuntunut löytyvän riittävästi EU-tietoutta venäjäksi, eivätkä syntyperäiset opettajammeakaan aina olleet varmoja käytettävistä termeistä. Siitä sainkin ajatuksen laatia TSK:ssa EU-nimistön, jossa on myös venäjänkieliset vastineet mukana. Kokoamani minisanasto sisältää EU:n toimielinten yms. varsinaisten nimien lisäksi joitakin EU-teksteissä usein esiintyviä termejä tai termimäisiä ilmauksia.

Lähdemateriaalin hankinta minisanastoa varten oli hankalaa: EU-tietoutta ei tosiaankaan tunnu olevan kovin paljon tarjolla venäjäksi – ainakaan niissä paikoissa, joista tietoa etsin. Muutamia hyviä tietolähteitä sentään löysin, ja hieman lisämateriaalia sain myös postitse suoraan Venäjältä. Tärkein venäjänkielinen lähteeni oli H.-A. Shreplerin kansainvälisiä järjestöjä käsittelevä kirja (X.-A. Шреплер: Международные организации. Справочник). Jonkin verran olen käyttä-

nyt myös Tacis-ohjelman (Technical Assistance to the Commonwealth of Independent States) julkaisua "Dictionary of Economic and Management Terms".

Vaikka venäjänkielisten vastineiden kokoaminen olikin päätavoitteeni, olen ottanut sanastooni myös muita suomalaisille tärkeitä kieliä. Suomen-, ruotsin- ja englanninkieliset nimet ja termit olen poiminut etupäässä Språkbruk-lehden numerossa 1/94 ilmestyneestä EU-sanastosta ja Eurodicautom-termipankista.

Minisanastoa koskeva palaute on tervetullutta Tekniikan Sanastokeskukseen (yhteystiedot lehden takakannessa), jossa laatimaani nimistötiedostoa pidetään yllä harjoitteluni jälkeenkin. Niille, jotka kaipaavat enemmänkin tietoa venäjänkielisestä EU-nimistöstä, suosittelen Venäjän tiedeakatemian Eurooppa-instituuttia tai Euroopan komission edustustoa Moskovassa. Hyvään alkuun pääsee helposti myös käyttämällä Aleksanteri-instituutin linkkisivua Internetissä, <http://www.hatk.helsinki.fi/~fcrees/linkit.html>.

Minisanasto fi–sv–en–ru

1

Euroopan uniioni; EU

sv Europeiska unionen; EU

en European Union; EU

ru Европейский Союз; ЕС

2

Euroopan yhteisöt; Euroopan yhteisö; EY

sv Europeiska gemenskaperna; Europeiska gemenskapen; EG

en European Communities; European Community; EC

ru Европейские сообщества; Европейское сообщество

3

yhteinen ulko- ja turvallisuuspolitiikka

- sv gemensam utrikes- och säkerhetspolitik
en common foreign and security policy
ru общая внешняя политика и политика в области безопасности

4

yhteistyö oikeus- ja sisäasioissa

- sv samarbete i rättsliga och inrikes frågor
en cooperation in the fields of justice and home affairs
ru сотрудничество в сфере юстиции и внутренних дел

5

Euroopan talousyhteisö; ETY

- sv Europeiska ekonomiska gemenskapen; EEG; EEC
en European Economic Community; EEC
ru Европейское экономическое сообщество; ЕЭС

6

Euroopan hiili- ja teräsyhteisö; EHTY

- sv Europeiska kol- och stålgemenskapen; EKSG; CECA; ECSC
en European Coal and Steel Community; ECSC
ru Европейское объединение угля и стали; ЕОУС

7

Euroopan atomienergiayhteisö; Euratom

- sv Europeiska atomenergigemenskapen; Euratom
en European Atomic Energy Community; EAEC; Euratom
ru Европейское сообщество по атомной энергии; ЕВРАТОМ

8

Euroopan vapaakauppaliitto; EFTA; Efta

- sv Europeiska frihandelsammanslutningen; EFTA
en European Free Trade Association; EFTA
ru Европейская ассоциация свободной торговли; ЕАСТ

9

Euroopan talousalue; ETA; Eta

- sv Europeiska ekonomiska samarbetsområdet; EES
en European Economic Area; European Economic Space; EEA; EES
ru Общеевропейское экономическое пространство; ОЭП

10

Euroopan neuvosto; EN

- sv Europarådet
en Council of Europe; CE
ru Совет Европы; СЕ

11

Euroopan talouskomissio; ECE

- sv Europeiska ekonomiska kommissionen; ECE
en Economic Commission for Europe; ECE
ru Экономическая комиссия для Европы; ЭКЕ

12

Euroopan jälleenrakennus- ja kehityspankki; EBRD

- sv Europeiska återuppbyggnads- och utvecklingsbanken; EBRD
en European Bank for Reconstruction and Development; EBRD
ru Европейский банк реконструкции и развития; ЕБРР

13

Euroopan valuuttajärjestelmä; EVJ

sv Europeiska monetära systemet; EMS
en European Monetary System; EMS
ru Европейская валютная система;
ЕВС

14

Länsi-Euroopan unioni; WEU

sv Västeuropeiska unionen; WEU
en Western European Union; WEU
ru Западноевропейский союз; ЗЕС

15

Euroopan avaruusjärjestö; ESA

sv Europeiska rymdorganisationen;
ESA
en European Space Agency; ESA
ru Европейское космическое
агентство; ЕКА

16

Euroopan parlamentti; EP

sv Europaparlamentet
en The European Parliament
ru Европейский парламент

17

Eurooppa-neuvosto

sv Europeiska rådet
en European Council
ru Европейский совет

18

Euroopan unionin neuvosto

sv Europeiska unionens råd
en Council of the European union
ru Совет Европейского союза

19

Euroopan komissio

sv Europeiska kommissionen
en The European Commission
ru Европейская комиссия; Комиссия
Европейских Сообществ; КЕС

20

**Euroopan yhteisöjen tuomioistuin;
EY-tuomioistuin; tuomioistuin**

sv Europeiska gemenskapernas dom-
stol; EG-domstolen; domstolen
en The Court of Justice of the
European Communities; the Court
of Justice; the Court
ru Суд Европейского сообщества;
Европейский суд

21

**Euroopan yhteisöjen ensimmäisen
asteen tuomioistuin**

sv Europeiska gemenskapernas
förstainstansrätt
en The Court of First Instance
ru Суд первой инстанций

22

Tilintarkastustuomioistuin

sv Revisionsrätten
en The Court of Auditors
ru Палата аудиторov; Счетная
палата; СП

23

Talous- ja sosiaalikomitea

sv Ekonomiska och sociala kommittén
en The Economic and Social Committee
ru Экономический и социальный
совет; Экономический и социаль-
ный комитет

24

EHTY:n neuvoa-antava komitea

sv EKSG:s rådgivande kommitté
en The ECSC Consultative Committee
ru Консультативный комитет ЕОУС

25

Alueiden komitea

sv Regionkommittén
en The Committee of the Regions
ru Комитет по регионам

26

Euroopan investointipankki; EIP

sv Europeiska investeringsbanken; EIB
en The European Investment Bank; EIB
ru Европейский инвестиционный банк; ЕИБ

27

Euroopan rahapoliittinen instituutti; ERI

sv europeiskt monetärt institut;
en European Monetary Institute; EMI
ru Европейский валютный институт; ЕВИ

28

Euroopan keskuspankki; ЕКР

sv europeisk centralbank; ECB
en European Central Bank; ECB
ru Европейский центральный банк; ЕЦБ

29

Euroopan keskuspankkijärjestelmä; ЕКРЈ

sv europeiskt centralbankssystem;
ESSB
en European System of Central Banks;
ESCB
ru Европейская система центральных банков; ЕСЦБ

30

ecu

sv ecu
en European Currency Unit; ECU
ru единая европейская валюта; ЭКЮ

31

talous- ja rahaliitto; EMU

sv den ekonomiska och monetära unionen
en Economic and Monetary Union; EMU
ru Экономический и валютный союз; ЭВС

32

Euroopan yhtenäisasiikirja

sv Europeiska enhetsakten
en Single European Act
ru Единый Европейский акт

33

Euroopan turvallisuus- ja yhteistyöjärjestö; Etyj

sv Organisationen för säkerhet och samarbete i Europa; OSSE
en Organization for Security and Co-operation in Europe; OSCE
ru Организация по безопасности и сотрудничеству в Европе; ОБСЕ

34

sopimus Euroopan unionista; Maastrichtin sopimus

sv Fördraget om Europeiska unionen; Maastrichtfördraget
en Treaty on European Union; The Maastricht Treaty
ru Договор о Европейском союзе; Маастрихтский договор

35

Euroopan yhteisön perustamissopimus; Rooman sopimus

sv fördraget om upprättandet av Europeiska gemenskapen; Romfördraget
en Treaty establishing the European Community; The EC Treaty; The Treaty of Rome
ru Договор об образовании Европейского сообщества; Римский договор

36

Schengenin sopimus

sv Schengenavtalet
en The Schengen Agreement
ru Шенгенское соглашение

37

vapaa liikkuvuus

sv fri rörlighet

en free circulation; free movement;
freedom of movement

ru свободное передвижение

38

**tavaroiden, henkilöiden, palvelujen
ja pääoman vapaa liikkuvuus**

sv fri rörlighet för varor, personer,
tjänster och kapital

en free movement of goods, persons,
services and capital

ru свободное движение товаров,
услуг, капиталов и людей

39

Euroopan poliisivirasto; Europol

sv europeisk polisbyrå; Europol

en European Police Office; Europol

ru Европейское полицейское
ведомство; Европол

40

pysyvien edustajien komitea

sv de ständiga representanternas
kommitté

en Coreper; Comité des Représentants
Permanents

ru Комитет постоянных
представителей; КОРЕПЕР

41

pääosasto

sv generaldirektoratet

en Directorate-General; DG

ru Генеральный Директорат; ГД

42

**Euroopan yhteisöjen virallinen lehti;
EYVL**

sv Europeiska gemenskapernas
officiella tidning; EGT

en Official Journal of the European
Communities; OJ

ru Официальный журнал
Европейских Сообществ

43

jäsenvaltio

sv medlemsstat

en Member State

ru государство-член

44

artikla

sv artikel

en article

ru статья

45

asetus

sv förordning

en regulation

ru регламент

46

direktiivi

sv direktiv

en directive

ru директива

47

säädös

sv rättsakt

en act

ru акт

48

säännös

sv bestämmelse

en provision

ru подзаконный акт; акт

49

sääntö

sv regel

en rule

ru правило

Puoli vuosisataa tekniikan ja kaupan sanakirjoja

JYRKI K. TALVITIE, AHTI HYTÖNEN

Tekniikan ja kaupan erikoissanakirjojen tuottamisella on Suomessa pitkä perinne. Useimmat tekniikan kielen kanssa työtä tekevät tuntevat ainakin "Talvitiet", tekniikan ja kaupan erikoissanakirjat, joista ensimmäinen julkaistiin jo lähes viisikymmentä vuotta sitten. Tekniikan tohtori Yrjö Talvitién alulle saattama tuoteperhe on ajan saatossa vain kasvanut, ja sitä voidaan pitää suomalaisen sanakirjatuotannon yhtenä merkittävimmistä saavutuksista. Harva kuitenkin tuntee kirjasarjan koko taustan ja historian. Jyrki K. Talvitie ja Ahti Hytönen, nykyisen toimituskunnan vastuunkantajat, kertovat seuraavassa, mitä kaikkea vuosien varrella on tapahtunut.

Tiettävästi ensimmäisiä Suomessa laadittuja tekniikan alaan liittyviä monografisia sanakirjoja ovat *Leander Ikosen* Ruotsalais-suomalais-saksalais-englantilainen rakennussanojen luettelo (Kuopio 1889), *John Zidbäckin* Ruotsalais-suomalais-saksalais-englantilainen mekaanillis-tekniillisten sanojen luettelo (Kuopio 1890) sekä *Hj. Tallqvistin* Svensk-finsk ordförteckning i mekanik (Helsinki 1898). Tekniikan ja kaupan eri alojen termistöä yhdessä kattavien sanakirjojen saralla se teossarja, josta tämän artikkelin kirjoittajat ovat yhdessä vastanneet yli kaksi vuosikymmentä, on kuitenkin laajin ja pitkäikäisin. Perussarjassa on 45 vuoden aikana ilmestynyt seitsemän nimikettä ja niistä tähän mennessä yhteensä 32 laitosta. Jos mukaan luetaan perusteosten aineistoista kehitetyt johdannaiskirjat, nimikkeiden lukumäärä kasvaa 15:llä. Lisäksi yhdestä teoksesta on jo tuotettu ruotsinkielinen, Ruotsin oloihin sovitettu

versio. Vuodesta 1993 lähtien sanakirjatielökannat ovat lisäksi olleet saatavissa myös elektronisessa muodossa.

Tämä kansallisestikin mittava aikaansaannos elää nyt neljättä vuottaan uuden kustantajan hoivissa, ja sisällöstä vastaavat entiset kokeneet tekijät. "Talvitiet" ovat siis yhä voimissaan ja valmiina uusiin haasteisiin, mutta mikä onkaan niiden tarina? Sadattuhannet käyttäjät tuntevat kirjat, mutta varmasti harva tuntee kirjojen puolivuosisataisen historian. Kerrommekin siitä seuraavassa eräitä episodeja.

Mistä kaikki alkoi?

Tekniikan tohtori *Yrjö Talvitie* (1892–1970) oli kemisti ja työelämänsä viimeisinä vuosikymmeninä Kemian Keskusliiton toimitusjohtaja. Tässä tehtävässä hän joutui käytännössä havaitsemaan, kuinka saksan kielen asema romahti Suomessa sotien jälkeen ja vastaavasti englannin kieli ponnahti valta-asemaan tieteellisessä ja teknisessä kirjallisuudessa. Vei aikansa, ennen kuin vieraiden kielten taito alkoi vastata muuttunutta tilannetta, ja sanakirjoilla oli kova kysyntä.

Tekniikan merkitys lisääntyi nopeasti myös kansalaisten arkielämässä, mikä kasvatti tarvetta luoda omakielisiä termejä asiantuntijoiden ohella suuren yleisön käyttöön. Tohtori Talvitie kiinnostui tästä, olihan hän kemistinä jo muutoinkin osallistunut kemian systemaattisen terminologian kehittämiseen. Näin sanastotyöstä tuli hänelle toinen elämänura ja eläkepäivien harrastus.

1940-luvun jälkipuoliskolla Kemian Keskusliitossa ryhdyttiin kokoamaan tekniikan ja kaupan vieraskielistä termistöä perinteiseen tapaan sanalipuille. Niistä riittikin aineksiksi vuonna 1948 ilmesty-

neeseen Venäläis-suomalais-ruotsalaiseen tekniikan sanakirjaan. Neljä vuotta myöhemmin valmistui — yli puolen vuosikymmenen työn tuloksena — Englantilais-suomalainen tekniikan ja kaupan sanakirja, kustantajana Kemian keskusliitto. Tuskin tekijäkään vielä silloin aavisti, että kehityksessä oli kokonainen kirjasarja, joka olisi olemassa vielä puoli vuosisataa myöhemminkin!

Teoksen osakseen saama hyvä vastaanotto innosti jatkamaan. Tohtori Yrjö Talvitien elinaikana englannin sanakirjasta ilmestyiikin kaikkiaan kolme laitosta. Vuonna 1968 valmistui saksasuominakkaasteos ja vain muutamia päiviä ennen tekijän kuolemaa ruotsisuomisanakirjan raakakäsikirjoitus. Näissä projekteissa oli jo mukana pojanpoika *Jyrki K. Talvitie*, toinen tämän artikkelin kirjoittajista. Sanakirjatyön jatkuvuus oli taattu.

Tuotanto vakiintuu

Tohtori Talvitien vuonna 1948 perustama kustannusliike *Tietoteos* muuttui perustajansa kuoleman jälkeen pian täysimittaiseksi kirjankustantamoksi. Sanastotyöstä tuli täysipäiväistä, ja sen parissa ahersi päätoimittajan ohella lukuisia avustajia. Sanaston keruu muuttui passiivisesta kirjaamisesta aktiiviseksi hankinnaksi.

Ensimmäisten tekniikan ja kaupan sanakirjojen sanasto oli vielä 1960-luvullaikin paljolti peräisin 1930-, 1940- ja 1950-luvuilta. Ajan hengen mukaisesti painopiste oli konepajatekniikassa, tekstiilitekniikassa ja kemiassa. Uusien aikojen airuita olivat muovit ja elektroniikka sekä tietotekniikan uudissanat.

Vaikka tekniikka kehittyi nopeasti, vanhaan tekniikkaan liittyvien termien tuntemusta tarvitaan vielä kauan sen jälkeenkin, kun uusi tekniikka on syrjäyttänyt vanhan. Vanhalla sanastolla on siksi vieläkin paikkansa etenkin vieraasta kielestä suomeen käännettäessä, sillä pitäähän vanhaakin tekniikkaa käsitteleviä tekstejä edelleenkin pystyä kääntämään.

Viimeiset gutenbergiläiset virret

1970-luvun kirjapainotekniikka oli vielä tiukasti gutenbergiläistä: kirjapainosta kuului rivilatmakoneen kolke. Latomavirheen korjaus vaati aina vähintään koko rivin latomista uudelleen, virheellisen ladelmarivin nyppimistä pois ja uuden ladelman sijoittamista paikalleen. Pienikin korjaus saattoi johtaa jopa kymmenen rivin latomiseen uudelleen. Koska sanakirjan uuteen laitokseen tuli tyyppillisesti kymmeniätuhansia täydennyksiä, vanhaa ladelmaa ei voinut hyödyntää. Mikä kirjapaino olisi halunnut säilyttää tonnikaupalla ladelmia vintillään vuositolkulla?

Sanakirjojen täydennysaineistoa kirjoitettiin noihin aikoihin sanalipuille. Pelkästään sanalippujen aakkostamiseen saattoi kulua monta kuukautta. Sen jälkeen aineisto siirrettiin käsin kirjoittamalla sanalipuilta käsikirjoitukseen, jonka muodosti A4-arkille liimattu sanakirjan edellisen laitoksen palsta. Aikaa saattoi kulua hyvinkin vuoden päivät. Tämän aineiston kirjapainon latoja kirjoitti taas uudelleen latomakoneen tulostettavaksi. Moninkertaisen edestakaisen korjausluvun tuloksena syntyi lopulta hyväksyttävä teksti, joka sitten painettiin. Pelkkä korjauslukuvaihe kesti tyyppillisesti puolisen vuotta.

Yhteistyö on voimaa

Tietoteoksen yhteistyökumppanina oli vuodesta 1971 lähtien Forssan Kirjapaino. Tarmokkaan ja kaukonäköisen teknillisen johtajansa *Matti Suonpään* vaikutuksesta se oli valmis harppomaan pitkin askelin suomalaisten kirjapainojen eturiiviin teknisten valmiuksien suhteen. Se sopi Tietoteokselle, jossa niin ikään oltiin valmiita uuden tekniikan kokeiluun ja käyttöönottoon. Niinpä kirjapaino keksi teknisiä ratkaisuja Tietoteoksen tarpeisiin, ja symbioosi oli lopulta hyödyllinen molemmille osapuolille.

Vuonna 1974 Forssan kirjapaino sai ensimmäisen valolatmakoneensa, ja ensimmäinen kirja, joka sillä tehtiin, oli Tie-

toteoksen espanja–suomi -suursanakirja. Silloin ongelmana olivat vielä erikoismerkit. Esimerkiksi painomerkilliset i:t tehtiin veistämällä terävällä veitsellä baryyttipaperille tulostetusta tekstistä i:n pisteet uuteen uskoon. Latomakoneen käyttämä reikänauha sentään voitiin panna talteen, joten koko kirjaa ei enää tarvinnut latoa uudelleen, kun uusi laitos tuli ajankohtaiseksi. Kun kirjapaino sai sitten vuosikymmenen loppupuolella ensimmäiset tietokoneensa, sanakirja-aineisto voitiin pitää vaivattomasti tallessa magneettinauhalla, ja sitä voitiin hyödyntää täysimääräisesti uutta laitosta toimitettaessa.

Tietokoneajan kangerteleva alku

Vuonna 1980 syntyi ajatus hyödyntää englantia–suomi-sanakirjan magneettisessa muodossa olevaa aineistoa suomi–englanti-rinnakkaisteoksen luomiseen. VTT:n atk-palvelutoimisto oli alusta lähtien projektissa innolla mukana, olihan kysymyksessä pioneeri- ja pilottityö.

Tarkoituksena oli siis synnyttää englantia–suomi-aineistosta suomi–englanti-muodossa oleva "peilikuva", jota voitaisiin käyttää rinnakkaisteoksen laatimisen pohjana. Pienillä koeaineistoilla kehitetty konversio-ohjelma toimikin aluksi suorastaan yllättävän hyvin. Koko aineistoa ajettaessa ohjelma kuitenkin sekosi perusteellisesti. Tuloksena oli metrin korkuinen pino piirustuspaperia, jonka käyttöä hie-man häiritsivät merkilliset merkkijonot, joissa silloin tällöin esiintyi tunnistettavia englannin- ja suomenkielisiä fragmentteja. We were not amused!

Hätä keinot keksii, sanotaan osuvasti. Projekti oli sen verran suuri pienelle kustannusliikkeelle, että aloittaminen täysin alusta täysin manuaalisesti oli suljettava pois vaihtoehdoista. Ainoaksi käytettävissä olevaksi keinoksi jäi poimia sanaparit englantia–suomi-teoksesta ja tallentaa ne tavalla tai toisella magneettisessa muodossa niin, että aineiston järjestyksen voisi tarkastaa samassa yhteydessä. Ja oimme työn keskenämme aakkosittain ja

ryhdyimme selvittämään, millä laitteistolla tallentaisimme aineiston.

Konsultoimamme atk-ekspertit — mitä ilmeisimmin suurkonemaailman kasvatteja — ilmoittivat ykskantaan ja yhtäpitävästi, että projektiin tarvitaan joko oma tietokone tai ostettua koneaikaa joltakin atk-palveluja myyvältä laitokselta. Yksinkertainen maallikkojärkemme sanoi, että täytyy olla muitakin vaihtoehtoja, ja päätimme kokeilla niitä.

Hankimme tyhmän päätteen ja melkein yhtä tyhmän Techtran-merkkisen teollisuuden prosesseissa käytetyn tallentimen, jossa käytettiin 5-tuumaisia lerppuja. Tekniikan viimeinen sana siltä osin! Laitteen tekstinkäsittelyohjelma oli nopeasti opittu: tekstiä saattoi korjata, kunnes ENTERiä oli painettu. Mutta — mikä tärkeintä — saatoimme tallentaa poimimamme aineiston, eikä poimimiseen kulunut kahdelta hengeltä kuin viisi kuukautta, kun työtä tehtiin melkein yhtäjaksoisesti lepopäiviä ihmeemmin pitämättä.

Kun 73 750 sanaparia oli koottu, siirsimme ne linjasiirtona VTT:n Cyberiin, joka aakkosti ne hujauksessa ja poisti tuplat yhdellä komennolla. Tulostetta oikoluettiin, korjattiin ja täydennettiin etätönnä. Lopputulos varustettiin ohjelmallisesti kirjapainon ladontakoodeilla, ja kirjapaino tulosti sen. Kirja ilmestyi maaliskuussa 1981. Aikaa oli kulunut ensimmäisestä, VTT:llä pidetystä ideapalaverista valmiin kirjan ilmestymiseen 10 kuukautta!

Tietääksemme näin tuottamamme suomi–englanti tekniikan ja kaupan sanakirjan 1. laitos oli ensimmäinen Suomessa tietokoneella tehty suursanakirja. Samalla poimintamenetelmällä teimme sittemmin vielä muutamia sanakirjalaitoksia, kunnes mikrotietokoneiden valtava kehitys toi ulottuvillemme muita keinoja.

Ensimmäiset Radio Shack -merkkiset tietokoneet 7 tuuman lerppuineen hankimme helmikuussa 1981. Tulostimineen peruspaketti maksoi silloin vajaat satatuhatta — silloista rahaa! Sanakirjatoimituksessa työn ilo kasvoi havaittavasti, kun sanalipuista päästiin eroon.

Lasertulostin ja Ventura

Vuoden 1986 kesällä VTT:lle tuli ensimmäinen lasertulostin, joka oli suuri ihmetuksen ja ihailun aihe. Pitihän sitä päästä kokeilemaan sanakirjanteossa. VTT aakostoi aineistomme ja varusti sen omilla ladontakoodillaan. Tulostimesta saimme A4-kokoiset originaalit kahdessa päivässä, ja kirjapaino pienensi ne B5:ksi, painoi kirjan ja satoi sen — viikossa! Oikein rytmittynä sanakirjan tuotantoprosessi oli lyhentynyt kymmenessä vuodessa noin kahdesta vuodesta noin yhdeksäksi kuukaudeksi. Tällöin kirjan parissa työskenteli 2–4 toimittajaa tai avustajaa.

Vuoden 1987 alkupuolella Tietoteokseen hankittiin ensimmäiset 286-PC:t. Samalla saimme omat laserprintterit ja skannerin. Ensimmäisten joukossa Suomessa otimme käyttöön kerrassaan oivaliseksi osoittautuneen Xerox Ventura-taitto-ohjelman. Microsoft Wordin mainiot makrokäskyt nopeuttivat systemaattista aineiston muotoilua ja esikäsittelyä.

Venturalla teemme sanakirjoja edelleenkin, mutta käyttöjärjestelmänä on nyt Windows 95. Rbase V-tietokantaohjelma sen sijaan on alkuperäisenä 1.0-versionakin yhä erittäin hyödyllinen aakkostamisessa, koska siinä on eräitä sanakirjatyössä hyödyllisiä ominaisuuksia, joita uudemmissa ohjelmissa ei vielääkään ole.

Uusia yhteistyökumppaneita

Vuodesta 1993 lähtien Kielikone Oy on tuottanut tekniikan ja kaupan sanakirjoistamme elektronisia versioita. Uusi väline ei ole syrjäyttänyt vanhaa, vaan — kuten niin monessa muussakin yhteydessä — se on vain tuonut uusia ulottuvuuksia mukanaan. Elektronisten sanakirjojen tultua kirjaversioidenkin myynti on pikeminkin kasvanut kuin vähentynyt.

Kesällä 1994 Tietoteos Ky myi koko sanakirjatuotantonsa pitkäaikaiselle yhteistyökumppanilleen WSOY:lle ja alkoi itse keskittyä sanakirjatietokantojen ylläpitoon. Näin saatiin aikaan selkeä työn-

jako: Tietoteos ylläpitää ja tuottaa sanakirjatietokantoja, WSOY koordinoi toimintaa ja kustantaa sanakirjat.

Kaupan yhteydessä Tietoteoksen toinen leksikografi *Ahti Hytönen* siirtyi WSOY:lle tekniikan ja kaupan sanakirjojen toimituspäälliköksi. Muutoksista huolimatta sama ydinryhmä, jossa nyt on mukana jo Talvitien kolmaskin polvi, jatkaa siis Tietoteoksen luoman sanakirjasarjan tuottamista. Näillä järjestelyillä on varmistettu se, että sanakirjasarja voi jatkua senkin jälkeen, kun nykyiset tekijät eivät enää osallistu toimittamiseen.

ATK:n sudenkuoppia

Kuten edellä kerrotusta käy ilmi, Tietoteos oli Suomen ensimmäinen sanakirjatalo, joka pystyi hyödyntämään tietokoneiden aiheuttaman työtapojen vallankumouksen hedelmät. Usko atk:n mahdollisuuksiin oli varsinkin alussa luja ja perusteltu. Sittemmin on kuitenkin ollut pakko myöntää, että atk:n myötä syntyi myös uusia virhetyyppejä, joista kaikkia ei osattu ennakoida riittävästi. Kun aakkostus tapahtui pikajunan nopeudella ja varmuudella, tietokoneen erehtymättömyyteen luotettiin liikaa ja silmien läpi pääsi sellaisia virheitä, joissa väärä kirjainjärjestys tai ylimääräinen kirjain aiheutti sanan aakkostumisen aivan väärään paikkaan. Kun korjausluvussa yleensä keskityttiin vain muutamaan virhetyyppiin kerrallaan, näihin virhemahdollisuuksiin ei aluksi osattu varautua riittävästi.

Siinä vaiheessa kun tietokoneohjelmien kehittyminen antoi mahdollisuuden tuottaa koneellisesti sanakirjatietokannan "peilikuvia" — esimerkkinä ruotsi-suomi-aineiston muuntaminen suomi-ruotsiksi — aineiston jatkojalostuksen tarve jäi aluksi liian vähälle huomiolle. Esimerkiksi vastineiden lajittelu ei välttämättä perustunut niiden frekvenssiin vaan joskus pelkästään aakkosjärjestykseen. Aakkosjärjestystäkin voidaan kyllä perustella: eiväthän vastineet monessakaan tapauksessa ole frekvenssiltään kovin eriarvoisia,

vaan ne edustavat tekniikan ja kaupan eri aloja. Kun näitä ei tietenkään haluttu panna arvojärjestykseen, aakkosjärjestys oli neutraalein tapa hoitaa asia. Sen huonoihin puoliin on kuitenkin sittemmin alettu kiinnittää lisää huomiota, ja vastaisuudessa sanakirjoissamme käytetäänkin yhä enemmän käyttöalamerkintöjä ja frekvenssipohjaisia lajitteluja.

Sanakirjatyön luonteesta

Sanakirjatyö on kaikkea muuta kuin pölyisessä tutkijankammiossa muusta maailmasta eristäytyneenä nyhertämistä. Jo yli neljännesvuosisadan ajan on "talviteiden" taustalla ollut jatkuvasti työskentelevä sanakirjatoimitus avustajineen. Päätoimisten toimittajien määrä on vaihdellut kahdesta viiteen henkeen. Tehtävänä on kerätä uutta sanastoa seuraamalla runsasta ja laaja-alaista lähdeaineistoa, joka koostuu mm. ammattilehdistöstä ja -kirjallisuudesta sekä suomalaisista ja ulkomaisista sanakirjoista ja sanastoista. Työ vaatii tekijältään yleistä lukeneisuutta, tekniikan ja kaupan alojen tuntemusta ja ennen muuta palavaa mielenkiintoa itse työhön.

Terminologiselta kannalta katsottuna tekniikan ja kaupan sanakirjat ovat varsin käytännönläheisiä ja deskriptiivisiä. Niissä ei ole mahdollista tuoda esiin käsittekaavioita, eikä selitteillekään ole tilaa kuin harvoissa tapauksissa. Tärkeintä on antaa kullekin hakusanelle mahdollisimman kattava vastineisto käyttöyhteyksiin.

Niin eksaktia kuin tekniikan ja kaupan termistö ensi näkemältä onkin yleiskielen sanastoon verrattuna, on sillä kuitenkin omat ongelmansa. Ajatellaanpa esimerkiksi englannin *trim*-sanaa; sille eri käyttöyhteyksissä sopivat suomenkieliset vastineet nousevat yhteensä useisiin kymmeniin. Kaikkien käyttöyhteyksien seikka-peräinen erittely ei luonnollisestikaan ole aina mahdollista.

Ensisijainen lähestymistapamme on ollut, että tekniikan ja kaupan sanakirja on terminologisesti normatiivinen vain siinä määrin kuin käyttämämme termiläh-

teet. Esimerkiksi Tekniikan Sanastokeskuksen julkaisut ja termipankki ovat mielestämme luotettavia ja luonteeltaan normatiivisia auktoriteetteja. Sanastolliseen selkeyteen ja harmoniaan pyrkivät eri alojen ammattilaiset ovat niin ikään oivallinen tuki sanakirjantekijälle. Samaten yleiset kielenhuollon suositukset saavat myös ansaitsemansa painoarvon.

Tekniikan ja kaupan ammattisanastossa esiintyy tyylillistäkin vaihtelua, tyyppillisimmin arkisen kielenkäytön ja sitä tarkemman asiatyylin välillä. Esimerkkejä tästä olkoot *korppu*, *lerppu*, *ratti*, *puikko* (ohjaussauva), *pittinki* (pistekorroosio) ja *prikka*. Useat tällaiset arkityylin termit ansaitsevat paikkansa sanakirjassa, ainakin vastineiden puolella lainausmerkein varustettuina. Joskus niiden esiintyminen hakusananakin on perusteltua. Ellei kyseiselle termille sattumalta ole olemassa saman tyyllitason vastinetta toisella kielellä, on hakusana kuitenkin varustettava selitteellä tai viittauksella vastaavaan asiatyylin termiin. Sama koskee tapauksia, joissa hakusanelle on olemassa suositeltavampi muoto.

Tekniikan ja kaupan termistö elää ajan mukana. Uudissanoja syntyy viljalti joka vuosi. Jotkut vanhat termit tai termiehdotelmat (esim. 70-luvun atk-sanat *ko-vo* ja *pehmo*) vanhenevat tai kuolevat pois. Silti monet vanhatkin termit on pidettävä mukana sanakirjassa. *Reikänauhanlävistintä* tuskin enää käytetään missään, mutta tekniikan lähihistorian terminä se voi hyvin sisältyä sanakirjaan, toisin kuin jo täysin kuolleet 50-luvun sanat *vaunu* auton yleisvastineena ja *näköradio* televisiota tarkoittamassa.

Sanakirja ei voi koskaan olla täydellinen. Siksi tekniikan ja kaupan sanakirjat laajenevat ja täsmentyvät laitos laitokselta niin uudissanojen kuin ennestään olemassa olevien termien osalta. Kattavuus ja ajantasaisuus ovat ne pääpyrinnöt, joilla koetamme saada jatkuvasti uudistuvat teoksemme käyttäjille kerta toisensa jälkeen mahdollisimman antoisiksi ja käytökelpoisiksi.

Onko informaatioteknologia tietotekniikkaa?

OLLI NYKÄNEN

Huolimaton termien käyttö aiheuttaa helposti hämminkiä, vaikka käsiteltävät asiat olisivat tuttuja. Tietotekniikan peruskäsitteet ovat tyypillinen esimerkki tästä, joten kertaamme nyt eräitä niihin liittyviä määrittelyjä ja termisuosituksia.

Tiedon käsittelemistä ja siirtoa koskevat tekniikat sekoittuvat helposti toisiinsa. Samoihin käsitteisiin viitataan usein eri sanoilla, ja toisaalta sama sana voidaan tulkita monin eri tavoin. Varsin yleisesti ongelmia näyttävät vieläpä koskevan peruskäsitteitä: TSK:n termipalvelustakin kysellään aika ajoin esimerkiksi, mikä ero on *informaatioteknologialla* ja *tietotekniikalla* tai mitä oikeastaan on *telematiikka*. Ettei vain taustalla piilisi se, että ihmiset käyttävät näitä sanoja sangen huoltomasti, jopa huolimattomasti.

Tieto vs. informaatio

Ongelman tarkastelun voi aloittaa vaikka *tiedon* ja *informaation* vertailulla. Näiden käsitteiden perinpohjaista selvittämistä yritettiin taannoin Tietohuollon sanaston (TSK 20) laatimisen yhteydessä — turhaan. Yksiselitteisen vastauksen antaminen ei taitaisi onnistua vielääkään sen paremmin filosofeilta kuin insinööreiltäkään.

Yhä hankalammaksi asian saa, jos yrittää ratkaista myös *datan* ja *tietämyksen* suhteen *tietoon* tai *informaatioon*. Helppointa ja aika monessa yhteydessä tarkoituksenmukaisinta lieneekin hyväksyä *tieto* ja *informaatio* toistensa synonyymeiksi — mahdollisista vivahde-eroista huolimatta. Tämä tulkinta sopii ainakin yhdyssanaparin *tietotekniikka* — *informaatiotekniikka* tapauksessa.

Tekniikka vs. teknologia

Tekniikan ja *teknologian* kaksintaistelu tuntuu sekin aina vain jatkuvan, vaikka selkeitä ohjeita annettiin jo tämän lehden ensimmäisessä numerossa (TSK tiedottaa 1/80). Opetusneuvos Osmo Ranta muistutti näet tuolloin, että *teknologia* viittaa alunperin oppiin "raaka-aineiden valmistuksesta käyttökelpoiseen muotoon". Sen sijaan *tekniikka* assosioidaan yleensä *teknologiaa* soveltavaan osaamiseen ja toimintaan. Käsitteet ovat siis kovin samankaltaisia mutta tarkkaan ottaen sittenkin — ainakin näkökulmaltaan — erilaisia.

Tekniikan ja *teknologian* pieni ero ei näytä olevan kaikkien kielenkäyttäjien tiedossa. Varsinkin yhdyssanoissa käytetään joskus *teknologiaa* ihan turhaan, ikään kuin se olisi hienompaa kuin arkinen *tekniikka*. Esimerkiksi *informaatioteknologian* sijasta olisi lähes poikkeuksetta mahdollista käyttää mutkattomampaa sanaa *tietotekniikka*.

Myös muiden kielten vaikutus näyttää häiritsevän: erityisesti englannin *technology* houkuttelee suomenkielisetkin puhumaan *teknologiasta* myös silloin, kun *tekniikka* olisi merkityksensä puolesta osuvampi vastine. Tietysti myös toisin päin käännettäessä voi tulla ongelmia: *tekniikkahan* on englanniksi joskus *technology* ja toisinaan taas *engineering*. Niinpä niin, kullakin kielellä on oma loigikkansa, eivätkä toisenkieliset vastineet aina osu yksiselitteisesti kohdalleen.

Mitä tietotekniikka on?

Tietotekniikan alaan katsotaan nykyisin kuuluvan paljon. Tavallisinta on mieltää varsinkin *automaattiseen tietojenkäsittelyyn* eli *atk:hon* perustuva *tietojenkäsittely*.

lytekniikka yhdeksi *tietotekniikan* alueeksi. Telesanastossa (TSK 18) *tietotekniikan* piiriin luetaan myös *tietoliikenne-* eli *teletekniikka*. Sama sanasto määrittelee edelleen *telematiikan* sellaiseksi *tietotekniikan* alueeksi, jolla hyödynnetään sekä *tietojenkäsittely-* että *teletekniikkaa* samanaikaisesti. *Telematiikasta* ja *telemaattisista palveluista* puhutaan erityisesti tietoliikennealalla; *tietojenkäsittelyyn* erikoistuneille *tietotekniikan* ammattilaisille tämä käsite lienee jonkin verran vieraampi.

Joutaako atk romukoppaan?

Lyhenne *atk* on muutamien tietotekniikan ammattilaisten mielestä jo aikansa elänyt; se kuulemma antaa hyvin vanhan aikaisen mielikuvan *tietotekniikan* piiriin kuuluvista asioista. Sen verran laajalti *atk*:ta kuitenkin käytetään Suomessa — myös yleiskielessä — ettei siitä noin vain voida luopuakaan.

Yhtenä syynä *atk*-antipatiaan lienee englannissa ja ruotsissa viime vuosina kovasti yleistynyt lyhenne *IT* (information technology; informationsteknik), joka kuitenkin merkitykseltään vastaa *automaattista tietojenkäsittelyä* laajemmaksi käsitteeksi ymmärrettävää *tietotekniikkaa*. *IT*-lyhenne houkuttelee samalla kiusaukseen käyttää *informaatiotekniikka*-sanaa myös suomen kielessä. Tuttu ja selkeä *tietotekniikka* on TSK:n mielestä kuitenkin parempi.

Sanastoa

1

automaattinen tietojenkäsittely; atk

sv automatisk databehandling; ADB
en automatic data processing; ADP;
electronic data processing; EDP
de automatische Datenverarbeitung *f*
tietokoneavusteinen tietojen kerääminen, tallentaminen, järjestäminen, siirtäminen, yhdistäminen tai muu käsittely

2

tietotekniikka; informaatiotekniikka

mieluummin kuin: informaatioteknologia
sv informationsteknik; informations-
teknologi; IT
en information technology; IT
de Informationstechnik *f*
tiedon automaattisen käsittelyn ja siirron välineet ja menetelmät sekä niiden käytön osaaminen
Tietotekniikan osa-alueita ovat *tietojenkäsittelytekniikka* ja *tietoliikentelekniikka* sekä näiden yhdistelmä *telematiikka*.

3

tietojenkäsittelytekniikka

sv datateknik; databehandlingsteknik
en data processing technology
de Datenverarbeitungstechnik *f*
tietotekniikan osa-alue, johon kuuluvat *automaattisen tietojenkäsittelyn* välineet ja menetelmät sekä niitä koskeva osaaminen

4

ohjelmistotekniikka

sv programmeringsteknik
en software engineering; software
technology
de Softwaretechnik *f*
tietojenkäsittelytekniikan osa-alue, johon kuuluu tietokoneohjelmien suunnittelu, kirjoittaminen ja käyttöönotto

5

tietokonetekniikka

sv datorteknik
en computer engineering; computer
technology; data systems
engineering
de Rechnertechnologie *f*
tietojenkäsittelytekniikan osa-alue, johon kuuluu tietokoneiden suunnittelu, valmistus ja käyttökuntoon saattaminen

6

teletekniikka; tietoliikennetekniikka

sv teleteknik

en telecommunications technology

de Teletechnik *f*; Nachrichtentechnik *f*;

Telekommunikationstechnik *f*

tietotekniikan osa-alue, johon kuuluvat tietoliikenteen välineet ja menetelmät sekä niitä koskeva osaaminen

7

telematiikka

sv telematik

en telematics

de Telematik *f*

tietotekniikan osa-alue, jossa sovelletaan samanaikaisesti sekä *teletekniikkaa* että *tietojenkäsittelytekniikkaa*

Monet uudet telepalvelut ovat luonteeltaan telemaattisia.

Lähteitä

Atk-sanakirja. 8. uusittu painos. Tietotekniikan liitto/Suomen ATK-kustannus Oy, Jyväskylä 1996.

Telesanasto (TSK 18). Tekniikan Sanastokeskus/Puhelinlaitosten Liitto, Forssa 1991.

Telepalvelusanasto (TSK 26). Tekniikan Sanastokeskus/Finnet-liitto, Forssa 1997.

Ranta, Osmo. *Teknologia ja tekniikka*. TSK tiedottaa 1/80.

Lehtinen, Raija. *Tekniikka, tekninen ja teknologia sanakirjojen sivuilla*. Terminfo 4/81.

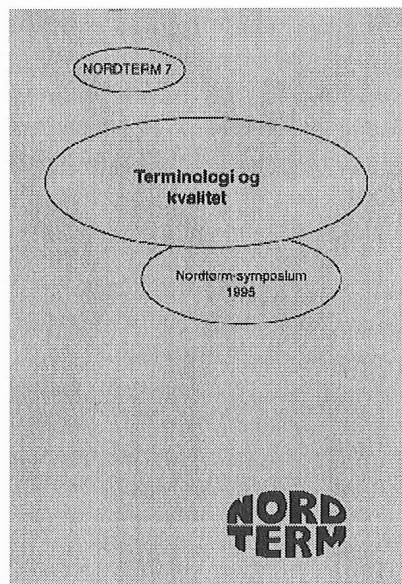
CD-Perussanakirja. Kotimaisten kielten tutkimuskeskus/Oy Edita Ab, 1997.

Nordterm 7: Terminologi og kvalitet

Nordterm-päivien (vrt. Terminfo 2/96, s. 18–20) esitelmät ja kokousraportit on koottu Nordtermin julkaisusarjan seitsemänteen osaan *Terminologi og kvalitet*. Teokseen voi tutustua Tekniikan Sanastokeskuksen kirjastossa, ja sen voi tilata Islannista osoitteella:

Íslensk málstöð
Aragötu 9
IS-101 Reykjavík, ISLAND

puhelin +354 552 8530
telekopio +354 562 2699.

UUSIEN TIETEIDEN SANAKIRJA

Uusien tieteiden sanakirja

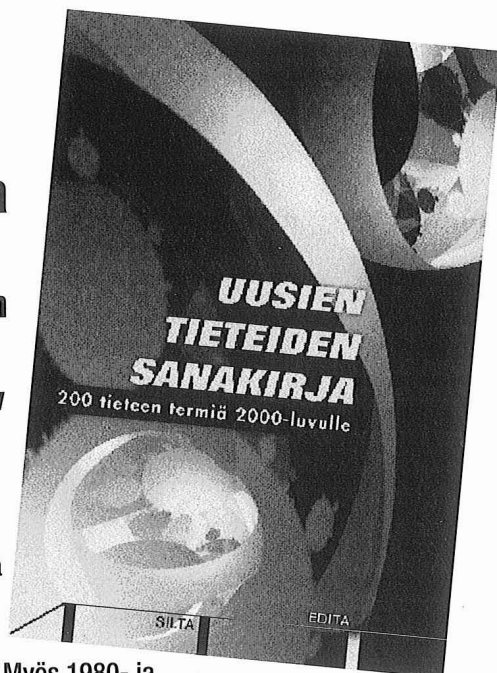
200 luonnontieteiden uutta sanaa aina
attraktorista von Kochin lumihutaleeseen

Tanskan kielestä suomentanut Timo Paukku
210 sivua • Hinta 225 mk

Uusien tieteiden sanakirja käy läpi 200 uusien tieteiden avainkäsitettä. Pääpaino on toisen maailmansodan jälkeisissä uusissa tiedesanoissa, jotka tanskalaisten huippututkijoiden kokoama sanasto esittelee kiteytetysti.

Luonnontieteiden hiljainen murros jatkuu koko ajan. Myös 1980- ja 1990-luvuilla ihmisen tieto ja käsitykset ympäröivästä maailmasta ovat muuttuneet, vaikka se ei selvästi näy oppikirjoissa tai julkisuudessa. Uusien tieteiden sanakirja kertoo myös siitä, miten tietokoneet, molekyylibiologian kehitys ja matematiikan uudet suuntaukset ovat tuottaneet aivan uuden tavan lähestyä luontoa ja ennustamattomia ilmiöitä. Uusia tieteitä ei tutkita paperilla, vaan niiden sovellukset ulottuvat aina sään ennustamisesta tietoverkossa lähetettävän tiedon pakkaamiseen.

Kirja ei sisällä kaavoja. Se on paikoin vaativa, mutta sopii lukiolaiselle, opiskelijalle tai tutkijalle opintojen pohjaksi ja hakuteokseksi. Kirjaa voi ja pitää lukea hypellen. Jokaisen avainsanan lopussa on viittauksia kirjallisuuteen ja teoksen muihin avainsanoihin.

***Tilaa kirja puhelimitse numerosta (09) 566 0266, faksilla (09) 566 0380
tai sähköpostitse asiakaspalvelu@edita.fi***

<http://www.edita.fi>

Toimitusmaksu 39 mk, sisältää postituskulut.

Oy EDITA Ab, PL 800, 00043 EDITA, vaihde (09) 566 01. ASIAKASPALVELU: puh. (09) 566 0266, faksi (09) 566 0380. EDITA-KIRJAKAUPAT Helsingissä: Annankatu 44, puhelin (09) 566 0566 ja Eteläesplanadi 4, puhelin (09) 662 801. EDITA-MYYNTIPISTEET: Akateeminen Kirjakauppa Oulu, Tampere ja Lappeenranta, Suomalainen Kirjakauppa Joensuu, Jyväskylä, Kuopio ja Rovaniemi, Montinin Kirjakauppa Vaasa sekä Turun Kansallinen Kirjakauppa. Kirjakaupat kautta maan.

NTRF — pohjoismainen termi-tietuemalli

OLLI NYKÄNEN

Pohjoismaiset sanastokeskukset ovat kehittäneet sanastoaineistojen vaihtoon ja termitietokantojen suunnitteluun sopivan termitietuemallin, nimeltään *Nordic Terminological Record Format (NTRF)*. Kerromme seuraavassa lyhyesti tietuemallin taustasta ja tärkeimmistä piirteistä.

Sanastojen tallennus on — kuten jo Terminfossa 6/92 vakuuttelin — useimmiten sekä taidetta että tekniikkaa. Tallennustapoja on monia, eikä niiden yleispätevä vertailu liene mahdollista, siksi erilaisia ovat eri käyttäjien lähtökohdat ja tarpeet.

Tekniikan Sanastokeskus on käyttänyt jo toistakymmentä vuotta itse kehittämänsä *Suomalaista sanastontallennusmenetelmää (SSTM)*, joka perustuu WordPerfect-tekstinkäsittelyohjelman tiettyjen ominaisuuksien etevään hyödyntämiseen. SSTM sopii erityisesti sellaiseen työhön, jossa uutta sanastoa tuotetaan kirjavasta lähdeaineistosta ja tietoja on muokattava toistuvasti työn etenemisen mukaan. Näin juuri on asiain laita TSK:n omissa sanastoprojekteissa.

Kysymys sanastojen tallennusmuodosta tulee vastaan myös silloin, kun yhdellä taholla tehtyä sanastoa halutaan käyttää myös toisaalla. Tällöin tarvitaan yhteistä tiedonvaihtoon sopivaa sanaston esitysmuotoa. SSTM sopii tähänkin tarkoitukseen, jos se on molemmille osapuolille tuttu ja kumpainenkin käyttää samaa ohjelmistoa. Tavallisempaa kuitenkin on, että sanasto on muunnettava toiseen, yleiskäyttöisempään muotoon, ja siihenhän SSTM loppujen lopuksi pyrkii: siitä käsin voidaan aineistoa muuntaa jos jonkinmoiseen tarkoitukseen.

Sanastoaineistojen tiedonvaihtoa varten on kehitetty useitakin termitietuemalleja, ja osa niistä on myös standardisoitu. Kuitenkin esimerkiksi magneettinauhojen aikakaudella laadittu standardi ISO 6156 *Magnetic tape exchange for terminological/lexicographical records (MATER)* on jo aika tavalla vanhentunut ja tuore standardiehdotus ISO/DIS 12200 *Terminology — Computer applications — Machine-readable terminological interchange format (MARTIF)* on kaikessa avoimuudessaan niin laaja, että sen käyttäminen vaatii tapauskohtaista soveltamista ja monen yksityiskohdan sopimista osapuolten kesken.

Pohjoismaista yhteistyötä

Pohjoismaiset sanastokeskukset — tarkemmin sanottuna *Rådet for Teknisk Terminologi* Norjasta, *Tekniska nomenklaturcentralen* Ruotsista ja *Tekniikan Sanastokeskus* Suomesta — päättivät seitsemisen vuotta sitten kehittää oman tiedonvaihtoon sopivan termitietuemallin. Sen oli määrä tulla tiedonvaihdon välineeksi ensisijaisesti pohjoismaisessa yhteistyössä minkä vuoksi se sai nimekseen *Nordic Terminological Record Format, NTRF*.

Alusta pitäen oli selvää, että yhteisen termitietuemallin oli oltava riittävän avoin myös Pohjoismaiden ulkopuolista käyttöä varten ja samalla ristiriidaton SGML-standardin (*Standard Generalized Markup Language, ISO 8879*) kanssa. NTRF:n ensimmäinen versio valmistui keväällä 1991, ja sen jälkeen mallia on jonkin verran täydennetty myöhemmin esiin nousseiden tarpeiden pohjalta.

Kahdenlaisia kenttiä

NTRF:ssä sanasto jaetaan termitietueisiin, joiden pitäisi olla terminologian periaatteiden mukaisesti käsittekohtaisia. Kussakin termitietueessa saa olla joukko pääkenttiä (*top level fields*) ja niille alisteisia alikenttiä (*embedded fields*). Sekä pääkentillä että alikentillä on omat tunnukset, joiden avulla erityyppiset tiedot voidaan yksiselitteisesti erottaa toisistaan.

Jokainen NTRF-pääkenttä alkaa kenttätunnuksella, joka sijoittuu aivan rivin alkuun. Tunnuksen jälkeen on vähintään yksi välilyönti, jonka jälkeen on varsinaisen kenttään tallennettavan tiedon vuoro. Jos kenttä on yli 80 merkkiä pitkä, alkaa jatkorivi vähintään yhdellä välilyönillä. Pääkenttä päättyy uuteen pääkenttätunnukseen tai tietueenloppumerkkiin. Taulukkoon 1 on koottu tavallisimpia pääkenttiä tunnuksineen.

Taulukko 1: Esimerkkejä NTRF-pääkentistä

fiTE	suomenkielinen päätermi
fiSY	suomenkieliset synonyymit
fiDTE	suomenkieliset hylättävät synonyymit
DES	kielestä riippumaton käsitteen tunnus
fiDEF	suomenkielinen määritelmä
fiCX	suomenkielinen konteksti
fiNOTE	suomenkielinen huomautus
CLAS	termitietueen luokitusmerkintä
ILLU	viittaus kuvatiedostoon tms.
fiSTE	termikenttiin kuulumaton hakusana ("search term")
NUMB	termitietueen numero
SOURC	tietuekohtainen lähdeviite
CRDAT	termitietueen luontipäiväys

Näissä esimerkeissä oleva suomen kielen tunnus (fi) korvataan muunkielisten kenttien yhteydessä asianomaisen kielen omalla tunnuksella.

Alikentät sijaitsevat pääkenttään tallennetun tiedon lomassa tai pääkentän lopussa kulmasulkeisiin (< ja >) sijoitettuihin. Heti <-merkin jäljessä on alikentän

tunnus, josta alikenttään tallennettava tieto erotetaan vähintään yhdellä välilyönillä. Alikenttä voi sijoittua myös toisen alikentän sisään. Taulukkoon 2 on koottu tavallisimpia alikenttiä tunnuksiin.

Taulukko 2: Esimerkkejä NTRF-alikentistä

GRAM	kieliopilliset tiedot, esimerkiksi sanaluokka tai suku
PRON	ääntämysohje
ETYM	etymologiset tiedot
GEOG	termin maantieteellinen käyttöalue
HOGH	homonymien erottamiseen tarvittava tunnus
SCOPE	käyttöalue (erikoisala tms.)
SOURF	lähdeviite
STAT	tiedon luotettavuus ("status")

Monipuolista ilmaisuvoimaa

NTRF sallii periaatteessa minkäkielistä aineistoa tahansa. Kielet erottuvat toisistaan tiettyihin pääkenttätunnuksiin liitetävän kaksikirjaimisen kielentunnuksen avulla (vrt. taulukko 1). Tunnusten tulisi olla standardin ISO 639 mukaisia.

Erikoismerkkejä ja kansallisia kirjaimia varten NTRF tarjoaa kaksi mahdollisuutta. Joko käytetään hieman alikenttien tapaisesti kulmasulkeisiin kirjattuja koodeja (esimerkiksi <\$acute>a vastaa kirjainta á) tai lyhyempää, ristikkomerkin avulla osoitettua merkintätapaa (esimerkiksi #`a vastaa kirjainta á). Myös esimerkiksi kyrillisen ja kreikkalaisen kirjaimiston esittämiseen on varauduttu, samoin kuin ylä- ja alaindekseihin, matemaattisiin kaavoihin ja taulukoihin.

NTRF on kaiken kaikkiaan varsin ilmaisuvoimainen sanastotiedon esitysmalli, mistä osoituksena ovat sen käyttömahdollisuudet "pelkän" tiedonvaihdon ohella myös vaikkapa termitietokannan suunnittelun pohjana. Esimerkiksi suomalainen Kielikone Oy tuo lähiaikoina markkinoille termipankkiohjelman, joka lukee ja tulostaa NTRF-muotoista aineistoa. NTRF:n varaan rakentuvat myös pitkään muhi-

neet suunnitelmat yhteispohjoismaisesta termipankista, jonka toteuttaminen saattaa EU:n tuella alkaa jo ensi vuonna.

NTRF:n tekninen eritelmä on laadittu (kansainvälistä käyttöä ajatellen) englanniksi, ja sitä voi tiedustella Norjasta osoitteella

Rådet for Teknisk Terminologi (RTT)
Postboks 41 Blindern
N-0313 Oslo
NORGE
puhelin +47 2 319 8040
telekopio +47 2 319 8041
sähköposti: haavardh@powertech.no

Stakesilta sosiaali- ja terveydenhuollon sanastoja

HANNA KALPA, SIRPA KUUSISTO-NIEMI

Sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskus Stakes on jo useita vuosia tehnyt terminologista yhteistyötä Tekniikan Sanastokeskuksen kanssa. Uusimpiin näkyviin tuloksiin kuuluu Sosiaali- ja terveydenhuollon sanastot -sarjan ensimmäinen julkaisu. Sanastotyöhön Stakesin puolelta osallistuneet Hanna Kalpa ja Sirpa Kuusisto-Niemi kertovat seuraavassa uuden sanastojulkaisun taustasta ja alansa sanastotyön tavoitteista.

Syyskauden alkajaisiksi — oikeastaan jo kesällä 1997 — Sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskus Stakesin Ohjeita ja luokituksia -sarjassa ilmestyi uuden sanastosarjan ensimmäinen osa. Se käsittää kaksi erillisinä hankkeina laadittua osaa: Sosiaali- ja terveydenhuollon asiakas- ja potilasasiakirjasanaston sekä Sosiaali- ja terveydenhuollon laatusanaston. Ensiksi mainitussa on 148 ja toisessa 22 toiminta-alueen keskeistä käsitettä. Suomenkielisten termien ja määritelmien lisäksi molemmissa sanastoissa on ruotsin- ja englanninkieliset vastineet ja joukko käsitejärjestelmiä kuvaavia kaavioita. Kirjan lopussa olevat aakkoselliset hakemistot ovat sanastoille yhteisiä.

Asiakas- ja potilasasiakirja-sanasto

Asiakas- ja potilasasiakirjasanasto liittyy Stakesissa hiljakkoin valmistuneeseen laajaan asiakas- ja potilasasiakirjaprojektiin, johon osallistui kaikkiaan lähes 200 asiantuntijaa työn eri vaiheissa. Projektin loppuraportti ilmestyi keväällä 1997 Stakesin Aiheita -sarjassa nimellä "Jäsennellyn tiedon avulla palveluketjujen hallintaan". Sanaston valmistelutyö ajoittui vuosille 1994–1997, ja sen kuluessa kuultiin kahdella eri lausuntokierroksella yhteensä noin 60 asiantuntijaa — asiakas- ja potilasasiakirjaprojektin itsensä puitteissa tapahtuneen käsittelyn lisäksi.

Asiakirjaprojektin tavoitteena oli muun muassa löytää sosiaali- ja terveydenhuollon palvelutoiminnalle ja siinä syntyvälle asiakkaan identifikaatiolla varustetulle asiakirjakokonaisuudelle yhteinen tietopohja, joka voisi olla myös pohjana sosiaali- ja terveydenhuollon asiakasasiakirjojen tietosisältöstandardille. Tietosisällön osittaisen standardoinnin tavoitteena on puolestaan parantaa asiakas- ja potilasasiakirjojen luettavuutta, tietojen vertailukelpoisuutta sekä tietojen siirron ja tilastoinnin luotettavuutta.

Jo asiakirjaprojektin alkuvaiheessa todettiin, että sosiaali- ja terveydenhuollon eri toiminnoissa käytettävien käsitteiden yhdenmukainen määrittely on perusedellytys hallinnonalojen yhteisen tietosisällön määrittelemiselle. Siksi sanastotyöhön ryhdyttiin ripeästi. Termi-inventaariossa löydettiin runsaasti termiehdokkaita, ja analysoitavat käsitteet valittiin sen perusteella, miten ongelmallista termin käyttö näytti sosiaali- ja terveydenhuollossa olevan.

Käsitteiden valinnan tekivät asiakas- ja potilasasiakirjaprojektin asiantuntijaryhmät yhteistyössä Tekniikan Sanastokeskuksen terminologien kanssa. Sanastoprojektissa määriteltiin lopulta noin sata yleistä sekä viitisenkymmentä tietoturvaan ja henkilörekisterilainsäädäntöön liittyvää keskeistä käsitettä.

Käsitteiden ja termien käyttö on ollut kirjavaa ja epä johdonmukaista sekä sosiaali- että terveydenhuollon sisällä että näiden välillä. Esimerkiksi käy niinkin perustavaa laatua oleva sana kuin päätös. Se herättää sosiaalihuollon ammattilaisessa mielikuvan hallintopäätöksestä, oikeu-

dellisiin määrämuotoihin sidotusta dokumentista, joka sisältää päätöstekstin lisäksi tiedoksiannon ja muutoksenhaun. Kansanterveyslaissa sen sijaan käytetään muun muassa muotoa: "terveyskeskuksen vastaava lääkäri päättää potilaan sairaanhoidosta". Tämä säädöksen kohta ei edellytä määrämuotoista dokumentointia, vaan määrittelee sen henkilön, jolla on vastuu potilaan hoitoonottamisen perusteiden asianmukaisuudesta. Kun tiedämme, mikä merkitys termistöllä on informaation tulkinnessa, on todella ollut syytä määritellä ainakin ne keskeiset käsitteet, joilla sosiaali- ja terveydenhuollon yhteiset prosessit kuvataan.

Laatusanasto

Laatusanasto on ilmestynyt erikseen jo aikaisemmin sekä suomen- että ruotsinkielisenä. Sen mukaan ottaminen myös tähän uuteen julkaisuun oli kuitenkin perusteltua, koska nyt aloitetun sanastosarjan myötä halutaan kaikki sosiaali- ja terveydenhuollon sanastot koota kätevästi yhteen. Laatuun liittyvät termit ovat sitä paitsi edelleen erittäin ajankohtaisia sosiaali- ja terveydenhuollon palveluprosessien kehittämisessä.

Terminologia työkaluna

Kumpaakin sanastoa laadittaessa on työvälineenä käytetty terminologista käsitteanalyysia. Tämän artikkelin kirjoittajat eivät olleet aikaisemmin olleet mukana sanastotyössä, ja paneutuminen terminologiaan menetelmiin ja työskentelytapaan on siksi ollut kiehtovaa. Ennen itsestäänselviltä tuntuneita palvelujärjestelmän piirteitä ja niitä kuvaavia termejä saattoi nyt tarkastella uudesta näkökulmasta: millaisia mielikuvia jokin sana tai ilmaus oikeastaan herättää, vastaavatko nämä mielikuvat käsitteen todellista sisältöä ja onko käsitteen nimeksi valittu termi käsitteen sisällön mukainen?

Eryyisesti lainsäädännöstämme löytyy useita surullisia esimerkkejä siitä, miten

Stakes on julkaissut kaksi sanastoa yksissä kansissa.

termi on turhaan kähmitty alkuperäistä merkitystään suppeampaan käyttöön. Esimerkkeinä mainittakoon potilasoikeuslain käsite *sivullinen* tai *tietosuoja*-käsitteen omiminen vain henkilötietojen tietosuojaa koskevaksi. Uuden sanastomme esipuheessa onkin erityinen toivomus, lainsäätäjille: käyttäkää nyt valmistunutta ohjetta apuna työssänne.

Tarpeellista ja vaativaa

Sanastotyölle on sosiaali- ja terveydenhuollon ja tietotekniikan ammattilaisten piirissä ollut todellinen tilaus. Asiakasläh- töisen palvelutoiminnan kehittämisessä, jossa painopisteinä ovat muun muassa palvelujen laadun parantaminen ja tiimi- työn korostaminen, olennaisen tärkeän osan muodostavat selkeä dokumentaatio ja yksiselitteiset käsitteet. Nämä parantavat myös toiminnan taloudellisuutta. Toi- saalta tietojärjestelmien kehitystyössä olaan parhaillaan vaiheessa, jossa kehi- tään laajoja asiakas- ja potilastietokantoja sekä tietojen siirtoa sähköisessä muodosa. Tämä edellyttää perusteellista käsite- analyysia, minkä useat toimittajat ovat jo havainneetkin. Myös sanastosta jo saatu myönteinen palaute ja julkaisun lukuisat tilaukset osoittavat tehdyn sanastotyön tarpeellisuuden.

Terminologinen käsiteanalyysi on paitsi kiehtovaa, myös paljon voimavaroja vaativaa. Sanasto tässä laajuudessaan on vain pieni siivu isosta kakusta, eikä koko sosiaali- ja terveydenhuollon palvelutoi- minnan käsitteiden mallintamista tällä menetelmällä voida ajatella — vaikka so- siaali- ja terveydenhuollon palvelujen jat- kuva muutos sekä tietotekniikan kehitty- minen edellyttäisivätkin lukuisten mui- denkin käsitteiden pikaista ja kiireellistä määrittelyä. Niinpä sanastoprojektimme yhteydessä on jatkoa ajatellen keskustel- tu jo siitä, millä keinoin käsitteitä voisi määrittellä "kevyemmin". Toteutustavasta ei toistaiseksi ole päästy yksimielisyyteen.

Tämä ei lopu tähän

Stakes on ottanut sanastotyön kehittämi- sen vakavasti. Tämän vuoden kesäkuussa perustetun Stakesin erillisyksikön Sosiaali- ja terveysalan tietoteknologian osaamis- keskuksen osana toimii Sosiaali- ja ter- veydenhuollon luokituskeskus, joka koor- dinoi luokitus työn lisäksi termi- ja sanas- totyötä. Luokituskeskuksen suunnitelmi- sa on jatkaa myös palveluprosessien do- kumentointiin liittyvää sanastotyötä. Tä- män esittivät toivomuksenaan myös mo- net asiantuntijat, jotka antoivat sanasto- työn valmisteluvaiheessa palautetta sa- naston esipainoksesta.

Sanastotyön jatkamisen helpottami- seksi kaikki kommentit valmistuneisiin sa- nastoihin ja toivomukset uusien käsittei- den mukaan ottamisesta ovat edelleen erittäin tervetulleita. Yhteystiedot palau- tetta ja ehdotuksia varten ovat seuraa- vat:

(asiakas- ja potilasasiakirjasanasto)
kehittämispäällikkö *Sirpa Kuusisto-Niemi*
Stakes/Sosiaali- ja terveysalan tietotekno-
logian osaamiskeskus
puhelin: (09) 3967 2154, 040 545 4954
telekopio: (09) 3967 2459
sähköposti: sirpak@stakes.fi

(laatusanasto)
erikossuunnittelija *Maarit Outinen*
Stakes/PALA
puhelin: (09) 3967 2293
telekopio: (09) 3967 2227
sähköposti: maarit.outinen@stakes.fi

Julkaisun tiedot:

Sosiaali- ja terveydenhuollon sanastot. Sosi- aali- ja terveydenhuollon asiakas- ja potilas- asiakirjasanasto. Sosiaali- ja terveydenhuollon laatusanasto. Stakes & Tekniikan Sanastokes- kus, Rauma 1997. ISBN 951-33-0385-3, ISSN 1237-5683 (Stakes: Ohjeita ja luokituksia 1997:2). Hinta 50 mk + alv + lähetyskulut. Tilaukset: Stakes/Paula Finnberg, puhelin (09) 3967 2243, faksi (09) 3967 2459.

TSK:n www-sivustoa uusittu

Tekniikan Sanastokeskus avasi www-sivunsa (<http://www.tsk.fi>) viime syksynä tavoitteenaan tarjota Internetin käyttäjille käytännöllistä tietoa ajankohtaisesta sanastotyöstä ja sen tuloksista. Sivustosta saatu palaute on ollut enimmäkseen myönteistä, eikä suuriin toiminnallisiin muutoksiin ole siksi ollut tarvetta. Kesällä 1997 sivuston toimintatapaa ja ilmettä päätettiin kuitenkin uudistaa, ja se tehtiin ottamalla käyttöön kehykset (*frames*).

Kehykset jakavat TSK:n sivuston käyttöliittymän 2–3 osaan: kuvaruudun vasemmassa reunassa – TSK:n liikemerkin alla – on kolmikielinen otsikkoluettelo, jonka avulla käyttäjä voi helposti edetä mieleiseensä aiheeseen. Pääosa näytön pinta-alasta on kuitenkin varattu itse informaatiolle.

Kehysten vuoksi linkit TSK:n sivustolle on syytä tehdä aina kotisivun osoitetta <http://www.tsk.fi> käyttäen. Sivusto on kuitenkin suunniteltu toimivaksi myös ilman kehyksiä; eiväthän vanhemmat selaimet edes tunne tätä tekniikkaa.

TSK:n sivuston käyttöä helpottavat muun muassa suomen-, ruotsin- ja englanninkieliset asiahakemistosivut sekä erityinen ohjesivu, jolla tottumattomille käyttäjille annetaan yksityiskohtaisia neuvoja sivuston sujuvaa selailua varten.

TSK päivittää sivustoaan usein, joten säännöllinen vierailu ja uutuuksien tarkistaminen kannattaa. Uusia sivuja otetaan käyttöön tuon tuostakin, ja jotkut sivut ovat jo luonteensa vuoksi vaihtuvaisältöisiä, esimerkiksi *Ajankohtaista sanastotyön alalla* -sivu.

TSK:n www-sivuston toimintaperiaatetta ja ilmettä on uudistettu ns. kehysten avulla.

SUMMARIES

Terminfo's editorial policy

Terminfo's new editor in chief, *Olli Nykänen*, head of TSK, discusses here the strengths and weaknesses of Terminfo. He does not promise any major changes in the editorial identity of Terminfo, but wants to follow the path which is shown to be correct by reader questionnaires.

Terminfo's editorial policy has been fairly stable ever since the first issues. The main objective has been to provide readers with practical information on terminology work and terminology, e.g. in the form of small vocabularies.

In addition to actual terminology, Terminfo also deals with the methods and tools of terminology work, and reports on important terminology projects and publications from the Finnish viewpoint. Moreover, as the membership publication of TSK, Terminfo also provides information on TSK's activities and services.

The idea of publishing and distributing Terminfo on the Internet was discussed with the publisher two years ago. Time is not, however, ripe for discarding traditional printed paper — it may never be. Nevertheless, Terminfo makes use of the Internet even now: you can find Terminfo on the Internet (<http://www.tsk.fi>), you can send us feedback by e-mail (terminfo@tsk.fi), and you can order Terminfo through the Internet at <http://www.edita.fi/lehdet/>.

EU nomenclature in four languages

During the past few years, the names of the various bodies of the European Union have been dealt with in many publications (cf. Terminfo 1/92 and

Språkbruk 1/94) in a number of languages, but seldom in Russian. To correct this defect, *Kati Huhtala*, a student at the University of Tampere, Department of Translation Studies, prepared a mini vocabulary of EU nomenclature in Finnish, Swedish, English and Russian during the summer of 1997 when she worked as a trainee at TSK. If you have comments on the vocabulary, please contact TSK.

Half a century of vocabularies of technology and commerce

Finland has old traditions of producing special language dictionaries of technology and commerce. The first "talvitie" dictionaries were published about fifty years ago by Tietoteos. *Jyrki K. Talvitie* and *Ahti Hytönen*, who are responsible for "talvitie" dictionaries at present, give an account of the past decades.

During the past 45 years, seven titles with a total of 32 editions have been published in the basic series. Since 1993, the dictionary databases have also been available in electronic format as Kielikone Oy has produced electronic versions of the dictionaries. The new medium has not, however, displaced the old, it has only brought new dimensions.

Even though technological development is fairly rapid, the terminology of the old technologies is still needed a long time after the technologies themselves have been displaced. This is especially true when translating texts dealing with old technology.

The change from the manual processes of the 1970's to the present computer applications has not been easy. In 1980, Tietoteos attempted to make use of the magnetic tape of the English-Finn-

ish dictionary to produce a Finnish-English dictionary. Even though the process first turned out to be more complicated than expected, it was found out later that the production time of a dictionary had shortened from two years to nine months in ten years. All in all, Tietoteos (who sold its dictionary publishing to WSOY in 1994) was the first Finnish dictionary house to make good use of the changed working methods brought about by the computer.

From the terminological viewpoint the "talvitie" dictionaries are fairly descriptive. The most important task of the dictionaries is to give the user a comprehensive list of corresponding terminology with reference to usage. A dictionary can never be perfect, therefore the dictionaries of technology and commerce become more extensive and more specific from edition to edition.

Does *informaatioteknologia* refer to *tietotekniikka*?

The various aspects of data processing and data transmission are easily mixed up with each other. The same concepts are often referred to in various terms, and the same word can be interpreted in various ways. For example, our Term Service is occasionally asked what the difference is between *tietotekniikka* (information technology) and *informaatioteknologia* (information technology), and what *telematiikka* (telematics) is all about. To further complicate things, people tend to use these words rather carelessly.

This article deals with a few Finnish terms related to information, data and knowledge on the one hand; and technology and engineering on the other. It then goes on to ponder what information technology includes, and finally asks whether the Finnish acronym *atk* (adp) has become dated. A brief list of relevant terms is also given.

Nordterm publication N° 7: Terminology and Quality

The papers and reports of the Nordterm days arranged in Iceland in June 1995 (c.f. Terminfo 2/96) have been collected in the seventh publication of Nordterm, *Terminologi og kvalitet* (Terminology and quality). You may take a look at the book at TSK's library, or you can order it from Iceland from the following address:

Íslensk málstöð
Aragötu 9
IS-101 Reykjavík, ISLAND
tel. +354 552 8530
fax +354 562 2699.

NTRF – Nordic terminological record format

In order to facilitate the exchange of terminological material, a number of record formats have been developed; some of these have also been standardised.

Seven years ago, the Nordic terminology centres — *Rådet for Teknisk Terminologi* (RTT) in Norway, *Tekniska nomenklaturcentralen* (TNC) in Sweden, and *Tekniikan Sanastokeskus* (TSK) in Finland — decided to develop a model of their own. As the model was mainly meant to be used as the exchange format in Nordic co-operation, it was referred to as Nordic Terminological Record Format, NTRF. From the very beginning, the model was designed to be applicable also outside the Nordic countries, and attention was paid in order not to conflict with the SGML standard (ISO 8879). The first version of NTRF was completed already in the spring of 1991, and some new features and modifications have been added later on.

The technical specification of NTRF was prepared in English, and it is available from the following address:

Rådet for Teknisk Terminologi (RTT)
Postboks 41 Blindern
N-0313 Oslo
NORGE
tel. +47 2319 8040
fax +47 2319 8041
e-mail haavardh@powertech.no.

All comments on the vocabularies and suggestions for terms to be included are welcome; the contact information is given on page 23.

The vocabulary is available from Stakes; please contact
Paula Finnberg
tel. +358 9 3967 2243
fax +358 9 3967 2459.

Stakes vocabularies

The Finnish National Research and Development Centre for Welfare and Health (Stakes) has carried out terminology work in co-operation with TSK for several years.

The first vocabulary of the Stakes series Instructions and classifications was published in the summer of 1997. It comprises two parts: Customer and Patient Document Vocabulary with 148 concepts and Quality Vocabulary with 22 concepts. In addition to Finnish terms and definitions, both vocabularies give the term equivalents in Swedish and English, together with a number of concept diagrams.

TSK's Web site modified

TSK's Web pages (<http://www.tsk.fi>) were introduced last autumn with the aim of providing Internet users with practical information on present terminology work and its results.

The feedback has been mostly positive and major changes have not been necessary. In the summer of 1997, however, it was decided that page layout and functioning would be changed by introducing frames.

TSK updates the Web pages continuously, and it is worth your while to visit the pages regularly.

T I L A U S K O R T T I

TERMINFO

Kyllä, tilaan **TERMINFO**-lehden

- kestotilauksena hintaan 175 mk*
 vuositilauksena hintaan 190 mk

Kestotilauksena tilattu lehti tulee tilaajalle vuodesta toiseen ilman eri uudistusta, kunnes tilaaja joko muuttaa sen määräaikaiseksi tai lopettaa tilauksen. Tilauksen hinta on vuoden alussa voimassa oleva hinta, joka on painettu lehteen. Tilauksen voi keskeyttää ennen tilauskauden loppua joko puhelimitse tai kirjeellä. Peruutus on tehtävä vähintään kaksi viikkoa ennen uuden tilausjakson alkamista. Mikäli peruutus ei saavu määräaikaan mennessä, laskutetaan tilaajan saamat lehdet irtolomuerohintaan sekä peruutuksen aiheuttamat kulut 30 mk. Tilausehdot löytyvät jokaisesta lehden numerosta.

Maksajan tiedot

Nimi	
Yritys/yhteisö	
Lähiosoite	
Postinumero ja -toimipaikka	
Puhelin	Asiakasnumero
Päiväys, tilaajan allekirjoitus ja nimen selvennys	

Oy Edita Ab
maksaa
posti-
maksun

TILAUKSET

- **PUHELIMITSE 9800-2599**
(Puhelu on ilmainen.)
- **FAKSITSE (90) 566 0380**
- **POSTITSE** tällä kupongilla
(Postimaksun olemme maksaneet puolestasi.)

Lehden saaja (mikäli eri kuin maksaja)

Nimi	
Yritys/yhteisö	
Lähiosoite	
Postinumero ja -toimipaikka	
Puhelin	

Oy Edita Ab
**AIKAKAUS-
LEHDET**

**VASTAUS-
LÄHETYS
Sopimus
00043/1
INFO 750**

00003 HELSINKI

00430/14

TEKNIIKAN SANASTOKESKUS RY (TSK) CENTRALEN FÖR TEKNISK TERMINOLOGI RF

Tekniikan Sanastokeskus tarjoaa erikoisalojen termistöön, sanastoihin ja sanastotyöhön liittyvää tietoa ja asiantuntijapalveluja. TSK:n päätoimintamuotoja ovat sanastoprojektit, termipankki ja termipalvelu.

TSK julkaisee Terminfo-lehden ohella erikoisalojen sanastoja ja sanaluetteloita. Nämä tallennetaan yleensä myös suora-käyttöiseen termipankkiin TEPAan.

TSK:n kirjastossa on laaja kokoelma eri alojen sanastoja, sanakirjoja, sanastoluonnoksia ja sanastostandardeja. Kirjasto on avoinna arkisin klo 8.30–16.00.

TSK on perustettu 1974, ja sen jäseninä on yrityksiä, liikelaitoksia, käännöstoimistoja ja aatteellisia yhdistyksiä. TSK tekee tiivistä yhteistyötä sekä jäsenistönsä että muiden sanastotyöstä kiinnostuneiden yhteisöjen kanssa.

TSK:N TOIMISTO JA KIRJASTO:

Albertinkatu 23 A 12

00120 Helsinki

puh. (09) 2709 1060

faksi (09) 608 859

sähköposti tsk@tsk.fi

Internet <http://www.tsk.fi>

Termipalvelu (maksullinen ei-jäsenille)

puh. (09) 608 876

faksi (09) 608 859

sähköposti termipalvelu@tsk.fi